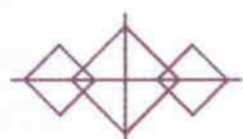

VAI PRIVĀTPERSONAI JĀMAKSĀ PAR VALSTS KĻŪDU?

VIKTORIJA SOŅECA, ZAB "Sorainen" juriste

2020. gadā Eiropas Komisija ir ierosinājusi pārkāpuma procedūru, jo spēkā esošais normatīvais regulējums par transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa piemērošanas prasībām bija pretējs un neatbilda Eiropas Savienības tiesībām. Šogad šis pārkāpums ir novērsts, veicot atbilstošus grozījumus likumā. Bet kā rīkoties, lai atgūtu prettiesiski pieprasīto nodokli?

Saskaņā ar Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likuma (Likums) 9.¹ pantu transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis (TEN) par ārvalstī reģistrēta M1 un N1 kategorijas automobiļa izmantošanu ceļu satiksmē atbilstoši tā izmantošanas laikposmam bija jāmaksā līdz 2021. gada 1. janvārim. Savukārt kopš šāgada 1. janvāra ārvalstī reģistrētu M1 un N1 kategorijas automobiļu TEN likmes tiek noteiktas saskaņā ar Latvijā reģistrēta atbilstošas kategorijas automobiļa likmi par tiem mēnešiem, kuros ārvalstīs reģistrēts M1 vai N1 kategorijas automobilis tiek izmantots ceļu satiksmē Latvijā. Tas nozīmē, ka vairs netiek piemērota atšķirīga TEN likme atkarībā no tā, vai M1 un N1 kategorijas automobilis ir reģistrēts ārvalstī vai arī Latvijā.

Tomēr – ko tieši šīs izmaiņas nozīmē šādam ārvalstī reģistrēta M1 un N1 kategorijas automobiļa īpašniekam, ja, piemēram, iepriekš pārmaksāts TEN? Vai pārmaksāto TEN var lūgt atskaitīt, ja normatīvajā regulējumā nav paredzēta šāda iespēja, un, ja var, tad uz kāda pamata šādas tiesības ir privātpersonai?

PĀRKĀPUMA PROCEDŪRA UN AR TO SAISTĪTIE GROZĪJUMI

2020. gada 12. februāra pārkāpuma procedūras lietā 2018/4178, ko Eiropas Komisija (EK) ierosinājusi pret Latviju, konkrētajā gadījumā kalpo par pagrieziena punktu, kas rada iespēju lūgt atmaksāt pārmaksāto TEN. Tas tā ir, jo grozījumi Likumā veikti, paredzot ārvalstī reģistrētam M1 un N1 kategorijas automobiļa īpašniekam labvēlīgāku

regulējumu, nekā tas bija iepriekš, un labvēlīgāks regulējums ieviests, tieši ņemot vērā pret Latviju ierosināto pārkāpuma procedūru. Tomēr jāuzsver,

ka šī pārkāpuma procedūra joprojām no EK puses nav slēgta, līdz ar to formāli EK nav atzinusi, ka pārkāpums no Latvijas puses novērsts. Vienlaikus apstākļi, ka pret Latviju ir ierosināta pārkāpuma procedūra par nacionālās tiesību normas neatbilstību Eiropas Savienības (ES) tiesībām saistībā ar ārvalstī reģistrēta M1 un N1 kategorijas automobiļa lietošanu, ir būtisks. Tieši šis apstākļi radījis iespēju uz to atsaukties saistībā ar pārmaksātā TEN atmaksu, ņemot vērā, ka līdz 2021. gada 1. janvārim spēkā esošais normatīvais regulējums un konkrēti Likuma 9.¹ pants bija pretējs un neatbilda ES tiesībām.

Minēto apstiprina Ministru kabineta (MK) protokollēmumi un arī konkrētā pārkāpuma procedūra pret Latviju. Kā izriet no MK 2020. gada 2. jūnija protokollēmuma TA-1015-IP, Satiksmes ministrijai (SM) tika noteikts pienākums iesniegt MK grozījumus Likumā, nosakot ārvalstīs reģistrētu M1 un N1 kategorijas automobiļu TEN likmes atbilstoši Likuma 4. pantā norādītajām. Tomēr SM tikai daļēji izpildīja tai noteikto uzdevumu. Šāds secinājums izriet no diviem apstākļiem. Pirmkārt, MK tika iesniegts likumprojekts grozījumiem Likumā, kas tika izskatīts 2020. gada 30. septembra MK sēdē, bet tajā nebija iekļauts priekšlikums labvēlīgākam regulējumam ārvalstīs reģistrētiem M1 un N1 kategorijas automobiļu īpašniekiem.

Patiesību sakot, sākotnēji likumprojektā ar MK protokollēmumu noteiktais grozījums vai tam līdzvērtīgs vispār netika ietverts, lai gan pārkāpuma procedūra tika uzsākta 2020. gada 12. februārī, kā arī MK protokollēmumā TA-1015-IP SM nepārprotami tika noteikts, kādam tieši jābūt izstrādātam grozījumam saistībā ar TEN. Līdz ar to, iesniedzot likumprojektu MK, kas tika izskatīts 2020. gada 30. septembra MK sēdē, SM bija zināms, kāds tieši pārkāpums ar grozījumiem Likumā jānovērš un kādam grozījumam likumprojektā jābūt ietvertam.

Otrkārt, konkrētais priekšlikums no SM puses nāca un to apstiprināja MK tikai 2020. gada 5. novembra MK sēdē. Norādīto apstiprina arī Saeimas mājaslapā pieejamā informācija. Piemēram, SM 2020. gada 30. oktobra priekšlikums saistībā ar Likuma 9.¹ panta 1. daļu. Tas, pirmkārt, iesniegts uz likumprojekta otro lasījumu, otrkārt, priekšlikuma

pamatojumā norādīts uz EK pārkāpuma procedūru, kā arī minētās nacionālās tiesību normas neatbilstību ES tiesībām, tādējādi apliecinot, ka nacionālā tiesību norma jeb Likuma 9.¹ panta 1. daļa redakcijā, kāda tā bija spēkā līdz 2021. gada 1. janvārim, nebija atbilstoša ES tiesībām, un parādot cēloņsakarību starp pārkāpumu un konkrētu grozījumu Likumā.

TIESĪBAS ATPRASĪT NODOKLI

Lai atprasītu pārmaksāto nodokli, iesākumā personai būtu jāvēršas Valsts ieņēmumu dienestā (VID). Pirms vērsšanās VID būtu jāidentificē laika periods, par kuru var prasīt atmaksu. Tiesību norma, kas noteica TEN maksāt atkarībā no automobiļa izmantošanas laika posma, bija spēkā no 2017. gada 1. janvāra līdz 2020. gada 31. decembrim. Tas attiecīgi nozīmē, ka par šo laika periodu var lūgt atmaksāt pārmaksāto nodokli. Vienlaikus jāņem vērā trīs gadu termiņš, kā tas noteikts likuma "Par nodokļiem un nodevām" (likums par NN) 16. panta 1. daļā.

Vienlaikus šādas tiesības lūgt atmaksāt pārmaksāto TEN izriet arī no Eiropas Savienības Tiesas (EST) judikatūras, proti, dalībvalstīm ir pienākums atmaksāt nodokļus, kas iekasēti, pārkāpjot ES tiesības (skatīt, piemēram, spriedumu lietā C-69/14 "Târşia"). Tāpat, kas ir ne mazāk būtiski, arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi tiesības uz pārmaksāto nodokļu atmaksu, kas samaksāti pretēji ES tiesībām (skatīt, piemēram, spriedumu lietā 36677/97 "Dangeville SA v France"), sasaistot šīs tiesības ar tiesībām uz īpašumu.

Tādējādi no minētā izriet, ka, pirmkārt, jāvēršas VID ar lūgumu atmaksāt pārmaksāto TEN, ievērojot trīs gadu laika periodu. Otrkārt, ja VID atsaka to atmaksāt, šo atteikumu var pārsūdzēt tiesā. Savukārt nacionālai tiesai jāņem vērā ne tikai EST judikatūra jautājumā par pārmaksāto nodokļu atmaksu, bet arī EST secinātais apvienotajās lietās C-6/90 un C-9/90 "Francovich", apvienotajās lietās C-46/93 un C-48/93 "Brasserie/Factortame" un lietā C-224/01 "Köbler" saistībā ar valsts atbildību, jo valsts atbildības jautājums ir nacionālo

Vairs netiek piemērota atšķirīga TEN likme atkarībā no tā, vai M1 un N1 kategorijas automobilis ir reģistrēts ārvalstī vai arī Latvijā

”

tiesu kompetencē. Beidzamo secinājumu apliecina, piemēram, EST lieta C-571/16 “Kantarev” un tajā paustie EST secinājumi.

Tāpat norādāms, ka atmaksājamā nodokļu summa palielināma ar nokavējuma naudu atbilstoši likuma par NN 28. panta 2. daļas nosacījumiem, t. i., par 0,03% par katru aizturējuma dienu, skaitot no pieprasījuma iesniegšanas dienas līdz faktiskās atmaksas dienai. Tāpat arī, ņemot vērā, ka jau ir ierosināta pārkāpuma procedūra, nekā neliedz vērsties pie EK, lai norādītu, ka Latvijas likumdevēja rīcība ir radījusi reālus un faktiskus zaudējumus pārmaksātā TEN veidolā.

VALSTS ATBILDĪBA

Ir būtiski uzsvērt: katrai dalībvalstij ir pienākums nodrošināt, ka privātpersonas saņem atlīdzību par kaitējumu, kas tām nodarīts ES tiesību pārkāpuma dēļ. Tomēr, lai saņemtu atlīdzību par to, jāizpildās vairākiem kumulatīviem priekšnosacījumiem. Pirmkārt, pārkāptajai ES tiesību normai jāpiešķir tiesības privātpersonai, otrkārt, šim ES tiesību normas pārkāpumam jābūt pietiekami būtiskam, un, treškārt, jābūt tiešai cēloņsakarībai starp šo pārkāpumu un privātpersonai nodarītajiem zaudējumiem (skatīt, piemēram, EST spriedumu lietā C-168/15 “Tomášová”,

kā arī EST spriedumu lietā C-735/19 “Euromin Holdings (Cyprus)”).

Konkrētajā gadījumā EK pārkāpuma procedūrā jau ir konstatējusi tās ES tiesību normas, kuras pārkāpa Latvija saistībā ar TEN. Pārkāpuma būtiskums un cēloņsakarība izriet no šajā publikācijā pieminētā MK 2020. gada 2. jūnija protokollēmuma, kā arī grozījumu izstrādes materiāliem. Respektīvi, šis protokollēmums parāda saistību ar pārkāpuma procedūru un Latvijas turpmākajām darbībām šā pārkāpuma novēršanā. Tas pats izriet arī no pieminētā SM priekšlikuma likumprojekta otrajam lasījumam Saeimā.

Vienlaikus norādāms, ka konkrētais jautājums par ES tiesību pārkāpumu, kas ietekmē ES pilsoņu un komersantu ikdienu, būtu daudz skaidrāks, ja tiktu izstrādāts nacionālais normatīvais regulējums, ar ko tiktu novērsts konkrētais pārkāpums. Tomēr, lai arī Latvija jau 17 gadus ir ES dalībvalsts, joprojām šāds regulējums Latvijā nav izstrādāts. Minētais attiecīgi vedina domāt, ka tieši tādēļ Latvijā nav arī tiesu prakses vai izvērstāku publikāciju par konkrēto jautājumu, lai gan, kā to liecina EK publiski uzturētā pārkāpumu procedūru vietne, Latvijai ir daudzas pārkāpuma procedūras, kuras ir tiešā cēloņsakarībā ar mūsu ikdienu un mums piešķirtām tiesībām. Šis piemērs ar TEN attēlo ES tiesību ietekmi uz likumdevēju, kā arī no ES tiesībām izrietošās iespējas.

KĀ VEICAS AR NODOKĻU IEKASĒŠANU?

Konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi šogad pirmajā ceturksnī bija par 20 milj. eiro jeb 0,7% lielāki nekā 2020. gada attiecīgajā periodā, veidojot 2,8 mljrd. eiro. Savukārt izdevumi nozīmīgā atbalsta tautsaimniecībai Covid-19 seku mazināšanai ietekmē bija par 617,5 milj. eiro jeb 22,8% augstāki nekā pērn attiecīgajā periodā, sasniedzot 3,3 mljrd. eiro. Līdz ar to kopbudžetā šā gada pirmajā ceturksnī veidojies 526,2 milj. eiro deficīts, kamēr pērn attiecīgajā periodā kopbudžetā bija 71,3 milj. eiro pārpalikums, informē Finanšu ministrija (FM).

Lai gan ekonomiskā aktivitāte Covid-19 mazināšanai noteikto ierobežojumu dēļ šā gada pirmajā ceturksnī bija zemāka nekā pirms gada, kopbudžetā nodokļu ieņēmumi janvārī–martā saņemti faktiski 2020. gada līmenī. Kopbudžetā nodokļu ieņēmumi janvārī–martā veido 2,16 mljrd. eiro, kas bija par 5,9 milj. eiro jeb 0,3% mazāk nekā 2020. gada pirmajā ceturksnī.

Dati par nodokļu ieņēmumiem nozaru dalījumā uzrāda, ka lielākais to samazinājums bijis tieši Covid-19 izplatības mazināšanai noteikto

ierobežojumu vistiešāk skartajās nozarēs: izmīnāšanas un ēdināšanas, mākslas, atpūtas un izklaides, kā arī tirdzniecības un transporta nozarēs. Savukārt lielākais ieņēmumu pieaugums bijis veselības un sociālās aprūpes, IT nozarēs un arī apstrādes rūpniecībā.

Detalizētu analīzi pa nodokļu veidiem šobrīd ierobežo vienotā nodokļu konta ieviešana ar šā gada 1. janvāri, jo daļa iemaksāto līdzekļu līdz mēneša beigām paliek uz attiecīgajiem nodokļiem nesadalīta. Tādējādi marta beigās vienotajā nodokļu kontā nesadalītā summa ir 171,1 milj. eiro. Šie nesadalītie nodokļu maksājumi uz attiecīgajiem nodokļiem un kopbudžeta līmeņiem tiks attiecināti turpmākajos mēnešos pēc to sasaistes ar attiecīgām deklarācijām.

Kopbudžeta nenodokļu ieņēmumi saņemti nedaudz mazāk nekā 2020. gada pirmajā ceturksnī. To apmērs samazinājies par 2,9 milj. eiro jeb 2,5%, veidojot 111,8 milj. eiro. Tāpat kā nodokļu ieņēmumi, arī nenodokļi pirmajā ceturksnī saņemti virs plānotā līmeņa.